

Aquest volum ha estat publicat amb la col·laboració de la Fundació Congrés de Cultura Catalana.

Primera edició, març de 1996
La propietat d'aquesta edició és de
Publicacions de l'Abadia de Montserrat, S.A.
Ausiàs Marc, 92-98 - 08013 Barcelona
ISBN: 84-7826-544-9 (obra completa)
ISBN: 84-7826-709-3 (volum V)
Dipòsit legal: B. 6.964 - 1996
Imprès a Novagràfik, S.L. - Puigcerdà, 127 - 08019 Barcelona

MÉS SOBRE EL MOT I EL CONCEPTE DE «DIGNITATS» EN RAMON LLULL¹

En aquest breu article voldria traçar l'ús que fa Ramon Llull del mot «dignitas», indicar una mica la relació de tal ús amb el que fan del mot i del concepte predecessors de Ramon Llull, i corregir unes afirmacions anteriors meves sobre el tema. Paral·lelament voldria traçar el seu ús del terme «començaments» (*principia* en llatí) per a conceptes bàsics de la seva Art.

A la seva primera gran obra, el *Llibre de contemplació*, Ramon Llull dóna llistes dels atributs de Déu, llistes que varien un poc al llarg de l'obra, però que normalment inclouen els conceptes d'infininitat, eternitat, virtut, poder, saviea, amor (o volentat), simplicitat, bonea (a vegades substituïda per glòria) i perfecció.² Aquests atributs gairebé sempre són anomenats «vertuts», i l'autor explica molt clarament el seu paper:

1. Les abreviatures que feim servir en aquest article són:

MOG = *Raymundi Lulli Opera omnia*, ed. I. Salzinger, 8 vols. (Mainz 1721-42).

ROL = *Raimundi Lulli Opera Latina* (Palma & Turnhout 1959 ff.).

ORL = *Obres de Ramon Llull, edició original* (Palma 1906-50).

OE = Ramon Llull, *Obres Essencials*, 2 vols. (Barcelona 1957-60).

OS = *Obres selectes de Ramon Llull*, ed. A. Bonner, 2 vols. (Palma 1989).

2. Vegeu ARMAND LLINARÈS, *Les dignités divines dans le «Llibre de contemplació»*, «Catalan Review», 4 (1990), pàgs. 97-123, i sobretot les llistes a la pàgina 117. Al *Llibre de contemplació* 178.2 (OE II, 515) diu, parlant a Déu, que aquestes són «les vertuts essencials que nosaltres entenem ésser en vostra essència a esguardament de vós», a les quals hom pot afegir «altres semblants a aquestes, e les vertuts essencials que nosaltres apercebem ésser en vós a esguard de nosaltres són creació, e gràcia, e misericòrdia, e dretura, e senyoria, e humilitat, e larguea, e granea, e honrament e les altres semblants a aquestes».

«Excel·lent Senyor, les vostres vertuts són vertuts essencials, ço és a dir, substancials, les quals vertuts són totes ensems significants les unes les altres, e són totes ensems una substància divina.»³

Les úniques altres denominacions que he pogut trobar per als atributs divins al *Llibre de contemplació* són «qualitats» a dos capítols,⁴ «dignitats» a dos altres, i «noblea» una sola vegada. Aquestes dues darreres, a més a més, sempre van acoblades amb la de «vertuts»:

«Les vertuts e dignitats qui priven en les creatures, les quals vertuts e dignitats són acabades en lo vostre poder.»⁵

«Car enaixí com la nostra ànima vos imagena acabat en totes vertuts e en totes noblees e en totes dignitats e en tot acabament...»⁶

Quan comença amb la primera formulació de l'Art, en l'*Ars compendiosa inveniendi veritatem*, engloba aquestes «vertuts» dins la Figura A, explicant que:

«A ponimus, quod sit noster Dominus Deus, cui A attribuimus sedecim virtutes; non tamen dicimus quod sint cardinales, neque theologice, nec quod sint accidentales, sed essentielles.»⁷

Així, doncs, en aquesta situació empra el terme «vertut» no en el sentit moral o ètic, sinó en el de propietat essencial de Déu.⁸

A la primera aplicació de l'Art a l'apologètica, el *Llibre del gentil e dels tres savis*, empra exclusivament el terme «vertuts», distingint

3. *Llibre de contemplació* 234.3 (OE II, 697)

4. 177.12 (OE II, 512) i 178.4 (OE II, 515). De fet el mot apareix més freqüentment en aquests dos capítols al ms. «príncep» de l'Ambrosiana de Milà; vegeu-ne les variants a ORL V, 80 n. 2, i 85 n. 2. També cal assenyalar que Salzinger a la seva traducció llatina de l'obra sovint posa «qualitates» per «vertuts» (per exemple a MOG IX, 423-437, 440-454).

5. 14.25 (OE II, 131).

6. 56.15 (OE II, 219).

7. MOG I, 434 = Int. vii, 2.

8. Aquesta accepció s'acosta més al sentit tradicional de «poder, capacitat, eficàcia» corrent, per exemple, en la medicina medieval. Vegeu OS I, 144 n. 5 i II, 417 n. 34.

entre els dos sentits de la paraula, diví i moral, i explica que el primer es refereix a «les vertuts increades essencials», i el segon a «les vertuts creades, per les quals —afegeix— los benaurats van a perdurable benaurança».⁹

En altres aplicacions de la primera etapa de l'Art notam un canvi de perspectiva. Si bé a l'*Ars universalis*¹⁰ i al *Liber principiorum juris*¹¹ comença a reparèixer el terme «dignitats» al costat de «vertuts», ja al *Liber principiorum philosophiae* i al *Liber principiorum theologiae* només trobam el mot «dignitates» per a designar els atributs divins.¹² A la darrera d'aquestes obres trobam clarament explicat per què Ramon Llull dóna als atributs divins una importància del tot inusual entre teòlegs cristians medievals. Com tantes altres obres d'aquesta etapa, comença amb un alfabet, les quatre primeres lletres de la qual són: «B Divina essentia», «C Dignitates», «D Operatio» i «E Articuli [fidei]». Llavors diu que B no pot existir sense C, ni B i C sense D (la qual D «est distinctum in operationem intrinsecam et extrinsecam»),¹³ i que totes tres juntes li permeten provar E. Entre aquests «Articuli» de E, és clar que els que més interessin son els de la Trinitat i de l'Encarnació, als quals apunten les armes principals de l'artilleria apologètica lul·liana.

A l'etapa de l'*Art demonstrativa* s'acaba de desterrar el terme «vertuts» en favor del de «dignitats», que ja no queda limitat a les aplicacions teològiques del seu sistema, sinó que ja les defineix com a «començaments» —és a dir, «principia»— de tota la seva Art:

«En aquelles cambres [de la Figura A] són escrites setze dignitats, les quals entenem esser en Déu... Aquestes dignitats són començaments d'esta Art, e en ells s'endrecen los altres començaments de la Art, encercant lo universal, en lo qual és atrobat lo particular artificialment.»¹⁴

9. OS I, 111; NEORL II, 9-10.

10. «Sedecim virtutes sive dignitates» (MOG I, 491 = Int. viii, 9).

11. MOG I, 763 = Int. xi, 31, on trobam «dignitates sive virtutes ipsius A» i «dignitates autem ipsius A, quae dicuntur virtutes».

12. MOG I, 607, 610-611, 662 i 664 = Int. ix, 1, 4-5, 56 i 58; MOG I, 670 = Int. x, 4.

13. MOG I, 612 = Int. ix, 6, i la figura que precedeix l'obra.

14. OS I, 292.

Ara durant tot el cicle de l'Art *demonstrativa* emprerà gairebé exclusivament la denominació de «dignitats», tant per als «començaments» de l'Art com en els seus discursos més purament teològics,¹⁵ i l'usarà fins i tot en obres literàries com el *Llibre de les meravelles*.¹⁶ Rares vegades dóna sinònims, com en el *Fèlix* mateix, on parla de «les perfeccions que són en Déu»,¹⁷ o en la *Disputatio fidelis et infidelis*, on diu que:

«Intendimus per divinas rationes, vel dignitates, vel attributa, vel infinitates, probare quod in Deo sit productio. Istaem autem rationes vel dignitates sunt hae...»¹⁸

Per resumir, fins ara hem vist els conceptes de la Figura A anomenats «vertuts», «dignitats», «qualitats», «noblees», «perfeccions», «raons», «atributs» i «infinitats», amb una clara preferència per als dos primers, i un desplaçament cronològic des del primer al segon. A més a més, en tota l'etapa quaternària, sempre presenta la Figura A com la de Déu (i els seus components, és clar, com a atributs divins). Pel que fa al terme de «començament» (= «principia») que hem vist una vegada en la definició citada més amunt de les dignitats a l'Art *demonstrativa*, veurem tot seguit el paper que estava destinat a tenir.

Aquest terme va iniciar la seva carrera en l'Art lul·liana com a denominació dels components de la Figura T, però no en la primera obra del seu sistema, l'Art *compendiosa inveniendi veritatem*, on diu només que la T és la «figura significationum».¹⁹ Encara en el primer comentari sobre ella, la *Lectura compendiosa super Artem inveniendi veritatem*, vacil·la, dient que «T in hac Arte est figura principiorum vel significationum».²⁰ És en el segon comentari, l'Art

15. Reapareix, per exemple, a la Figura de teologia de l'Art *demonstrativa* (OS I, 306 i 478-480).

16. OS II, 187, 214 i 238.

17. OS II, 26.

18. MOG IV, 385 = Int. vi, 9. Parlant de Déu emprerà d'ara endavant esporàdicament el terme «divinae rationes» que apareix aquí.

19. «T ponimus, quod sit figura significationum, figurata de quinque triangulis diversorum colorum.» (MOG I, 435 = Int. vii, 3.)

20. MOG I, 474 = Int. vii, 42. Pel que fa a aquesta obra, número II.A.1 bis al catàleg d'obres a OS II, 543, tradicionalment considerada part de l'Art *compendio-*

universalis, on desterra el segon terme i ja només empra el de «principia» per als components de la Figura T,²¹ denominació que esdevindrà definitiva en l'Art, a vegades especificada en la forma «principia universalialia».²²

A l'inici de l'etapa ternària presenciam una giravolta notable. Ja dóna la mateixa designació per als components de la Figura A que a la Figura T, la de «principia» o «començaments», i continuarà així en tota la trajectòria posterior de l'Art. Ho fa perquè la Figura A ha deixat de ser la figura de Déu. A l'Art *inventiva veritatis*, per exemple, diu senzillament: «Prima figura est constituta de novem principiis, quae sunt...»²³ Més de quinze anys més tard, a l'Art *generalis ultima*, diu que «Prima figura est designata per A, et est circularis. Et est divisa in novem cameris».²⁴ Ja no diu que és la Figura A, només el que *conté*, o la descriu. Igual passa amb la Figura T, que també és presentada descriptivament: «Secunda figura est constituta de tribus triangulis.»²⁵ A l'Art de l'etapa ternària, la presentació de les quatre figures és seguida d'un apartat, «De definitionibus principiorum», on són agrupats els divuit components de les dues primeres figures (els 9 de A i els 9 de T) sota la denominació comuna de «principia» o «començaments».²⁶ El terme «dignitats» encara s'hi

sa inveniendi veritatem, vegeu el meu *Modificacions al catàleg d'obres de Ramon Llull*, «Estudios Lulianos» 26 (1986), pàg. 88.

21. *Ars universalis* (MOG I, 486 = Int. viii, 4), on pel fet que la Figura elemental encara es troba englobada sota la Figura T, ens explica que «T in duas figuras dividitur, quarum una principiorum est, alia elementorum».

22. Com per exemple al *Liber principiorum juris* (MOG I, 763 = Int. xi, 31), o al *Compendium seu commentum Artis demonstrativae* (MOG III, 295 = Int. vi, 3).

23. MOG V, 3.

24. ROL XIV, 10.

25. *Ars inventiva veritatis* (MOG V, 6). La presentació a l'Art *generalis ultima* és idèntica; només manca la paraula «constituta» (ROL XIV, 12).

26. En la literatura moderna sobre l'Art hom troba l'afirmació que en l'Art *brevis* els components de les dues primeres s'anomenen respectivament «praedicata absoluta» i «praedicata relativa». Aquesta denominació ve, no de Llull, sinó del quadre desplegable de components de l'Art que Llätzer Zetzner va col·locar a l'inici de l'Art *brevis*, del *De auditu cabbalistico* i de l'Art *generalis ultima* en la seva famosa antologia (Estrasburg, 1598, reeditada 1609, 1617 i 1651). Pel que fa al terme «principia essendi et cognoscendi» que també apareix en la literatura moderna, no n'he pogut esbrinar l'origen. No crec que sigui de Llull; de fet no apareix en cap dels *Instrumenta lexicologica* dels dinou toms publicats dels ROL.

troba, però limitat una altra vegada al tractament de l'esglaió diví de l'escala de l'ésser.²⁷

Tot això ho veim ben exemplificat en l'*Arbre de ciència*. En la descripció de l'Arbre elemental diu: «Per les seues rails entenem los començaments de l'*Art general*, ço és a saber, bonea, granea, duració, poder, saviesa, volentat, virtut, veritat, glòria, diferència, concordança, contrarietat, començament, mijà, fi, majoritat, egualtat e minoritat.»²⁸ Llavors a l'Arbre divinal diu: «Apellam dignitats de Déu la sua essencial bonea, granea, eternitat, poder, saviea, voluntat, virtut, veritat, glòria, e la distinció de persones e la concordança d'aquelles, e començament, mijà, fi e egualtat.»²⁹ Així, doncs, a l'Arbre elemental reproduceix els divuit components de les dues primeres figures, i al divinal només en reproduceix quinze, perquè contrarietat, majoritat i minoritat no són propis de Déu.

Aquests canvis terminològics de l'etapa ternària corresponen a una profunda reestructuració de l'Art, que resol un cert dualisme de l'etapa anterior, on la realitat i els nostres coneixements d'ella s'estructuraven des de dues direccions oposades: un descens des de les dignitats divines, i un ascens des dels quatre elements. Ara la figura elemental desapareix com a fonament artístic, i els components de la Figura A esdevenen «començaments» generals de tota la realitat, fins i tot dels seus fonaments elementals. Pel que fa a les dignitats de Déu, es limiten a ser les manifestacions més altes i perfectes d'aquests «començaments».³⁰ Però és incorrecte dir que «es limiten», perquè les dignitats continuen essent les manifestacions

27. A l'*Ars inventiva veritatis*, per exemple, es troba emprat a l'apartat titulat «De divina quiditate» (MOG V, 59) i a l'*Ars generalis ultima*, al primer dels nou subjectes «Quod est de Deo» (ROL XIV, 190-1).

28. OE I, 557. Aquests «rails» de l'Arbre elemental donen lloc a l'*hyle* o caos del seu tronc, i finalment als quatre elements simples de les branques. Hom trobarà una formulació gairebé idèntica a l'*Art amativa* (ORL XVII, 24-29), passatge citat *in extenso* a JOSEP M. RUIZ SIMON, *De la naturalesa com a mescla a l'art de mesclar (sobre la fonamentació cosmològica de les arts lul·lianes)*, «Randa», 19 (Barcelona 1986), pàgs. 88-90.

29. OE I, 774.

30. Així, doncs, aquest segon terme ara pot englobar els components de la Figura T que es poden considerar aptes per a ser atributs divins.

més reals dels «començaments» de la Figura A, que, al mateix temps, no deixaran mai de ser meres semblances de les dignitats.³¹

(Així, per resumir, podem dir que Llull, després d'unes vacil·lacions al principi de la seva carrera, empra el terme «dignitats» com a denominació normal dels atributs de Déu, i que, durant potser una dècada (ca. 1280-1290, és a dir la segona part de l'etapa quaternària), també l'empra com a denominació dels «començaments» de l'Art.)

Pel que fa a les fonts de les quals Ramon Llull va prendre la idea de fonamentar l'Art sobre els atributs divins, no podem descartar la influència (potser indirecta) dels passatges on sant Agustí i Boeci parlen de tals atributs com a substancials i convertibles en Déu,³² ni el paper de les causes primordials en el *De divisione naturae* de Joan Escot Eriúgena (preses al seu torn del *De divinis nominibus* del Pseudo-Dionisi).³³ A més a més, sembla més que probable que, en la mesura que el beat volia dirigir la seva Art a convertir musulmans i jueus, pensés que els seus interlocutors podrien relacionar aquests noms divins amb els *hadras* islàmics o els *sephirot* jueus.³⁴

Pel que fa al terme mateix de «dignitat», convé recordar el que

31. Vegeu a l'*Art amativa* (ORL XVII, 33-35) com els altres components de la realitat (plantes, àngels, etc.) són constituïts o «ajustats» de bonea, granea, etc., «ço és a saber, les semblances de Déu», mentre que «diffinició essencial de Déu és axí com Déus qui és bonea, grandea, eternitat, poder, saviea e volentat, car neguna altra cosa, sinó Déus tan solament, no pot esser aquestes coses».

32. Sant Agustí, *De trinitate*, VI, 8; VII, 1; VII, 6, i Boeci, *Utrum Pater et Filius et Spiritus Sanctus de divinitate substantialiter praedicentur*, citats a ARMAND LLINARÈS, art. cit. a la n. 2 més amunt, pàgs. 120-1. Per al text de Boeci, vegeu la traducció amb introducció de Hélène Merle a BOËCE, *Courts traités de Théologie. Opuscula sacra* (Cerf, París 1991), 113-9.

33. Vegeu FRANCES YATES, *Ramon Lull and John Scotus Erigena*, «Journal of the Warburg and Courtauld Institutes», 23 (Londres 1960), pàgs. 1-44, reimprès a FRANCES YATES, *Lull & Bruno. Collected Essays*, Vol I (Routledge & Kegan Paul, Londres 1982), traduït al castellà a «Estudios Lulianos», 6 (1962), pàgs. 71-81, i al català a FRANCES YATES, *Assaigs sobre Ramon Lull* (Empúries, Barcelona 1985). Vegeu també sobre aquest tema les puntualitzacions importants de JORDI GAYÀ, *Honori d'Autun i Ramon Lull. Raons per a una hipòtesi*, «Estudis Balearics», 29/30 (1989), pàgs. 19-24.

34. Vegeu MIGUEL CRUZ HERNÁNDEZ, *El pensamiento de Ramon Lull* (Fundación Juan March/Editorial Castalia, Madrid 1977), pàgs. 75-78, i FRANCES YATES, *The Art of Memory* (Routledge, London 1966; Penguin, 1969), pàgs. 178-9.

en va dir A. Llinarès: «Il semble, jusqu'à plus ample informé, que Llull soit le seul à l'avoir employé dans le sens d'attribut substantiel de Dieu.»³⁵ Amb la possible excepció del passatge d'Eudes Rigaud citat al final d'aquest treball, l'afirmació de Llinarès sembla correcta. Al mateix temps, aquest fet no deixa de ser sorprenent. Perquè si Llull fa desviacions de la terminologia corrent, o és en el sentit de forjar noves accepcions adaptades al seu sistema,³⁶ o en el de forjar nous composts amb el joc complicat de sufixos dels seus correlatius.³⁷ Sembla que tenia certa consciència que el seu sistema ja presentava novetats suficients per a no voler regirar encara més el lector amb innovacions lexicals. I el fet que una de les seves innovacions més notables fos precisament en el que el mateix professor Llinarès ha anomenat «la clé de voûte de la théologie et de l'Art lullien»³⁸ crida poderosament l'atenció, i alhora dóna un interès especial al problema de l'origen del terme.

En un article sobre el tema, Hélène Merle va suggerir-ne un origen en Boeci, sobretot en dos passatges clau de la seva versió dels *Analytica posteriora*,³⁹ i jo, seguint els seus passos, vaig suggerir que Llull, conscient del mot com a traducció boeciana del grec *axiomata*, volia proposar les dignitats com una mena d'axiomes al seu sistema.⁴⁰

Pel que fa a la primera asseveració, m'han assenyalat que és errònia: Boeci no va traduir els *Analytica posteriora* (o si ho va fer, la seva versió s'ha perdut). La traducció que circulava a l'Edat Mitjana

35. Art. cit., pàg. 122.

36. Hom pensa, per exemple, en el mecanisme de la primera i segona intenció, que Llull emprà en un sentit més acostat al pensament musulmà que no escolàstic. Vegeu Charles Lohr, *Ramon Llull: «christianus arabicus»*, «Randa», 19 (Barcelona 1986), pàgs. 14-15.

37. És el seu «modus loquendi arabicus», pel qual es disculpa davant els seus lectors parisencs. Cf. OS I, 30 n.101.

38. Art. cit., pàg. 97.

39. HÉLÈNE MERLE, «Dignitas»: *signification philosophique et théologique de ce terme chez Lulle et ses predecesseurs médiévaux*, «Estudios Lulianos», 21 (1977), pàgs. 173-193. Els passatges en qüestió són 75 a 41-2 i 76 b 14.

40. ANTHONY BONNER, *Una nota sobre el mot «dignitas»*, «Studia Lullistica et Philologica. Miscellanea in honorem Francisci B. Moll et Michaelis Colom» (Maioricensis Schola Lullistica, Palma 1990), pàgs. 35-38.

era de Jaume de Venècia; fou feta entre 1125 i 1150, i revisada al s. XIII per Guillem de Moerbeke.⁴¹ Aquesta traducció sí que posa «dignitates» per *axiomata* als dos passatges citats dels *Analytica posteriora*, així, doncs, si aquest terme no era de Boeci, almenys era la traducció estàndard del grec «axiomes» que circulava en temps de Llull.⁴²

Pel que fa a la segona asseveració (la meva), crec que també necessita modificació. El fet que Llull emprí el mot «dignitats» gairebé sempre quan parla de Déu, i només en una part de la seva producció quan parla de principis de l'Art, vol dir que en la seva concepció predominava el sentit tradicional del mot. Això queda clar als apartats «De dignitat», tant dels *Cent noms de Déu*,⁴³ com de la primera part dels *Proverbis de Ramon* (que també tracta «dels .C. noms de Déu»).⁴⁴ Al segon, per exemple, diu: «Car les divines dignitats són infinides, està Deus digne que per tot lo món sia honrat.»

Però aquí voldria fer una precisió: a part de les fonts en altres pensadors o corrents, em sembla que caldria pensar que Llull cercava crear ressonàncies amb elements dels sistemes dels seus adversaris, de la gent que intentava persuadir. Com ja hem assenyalat, per moltes diferències que hi pugui haver entre *dignitats*, *sephirot* i *hadras*, segurament esperava que els jueus i els musulmans veurien amb interès les semblances entre elles. El mateix es podria dir de l'ús de la paraula «dignitat». Per molt que la veiés encara com un altre atribut de Déu, la centralitat del concepte per al seu sistema potser feia que no hagués rebutjat una ressemblança amb el concepte d'«axioma». També és possible que no hagués rebutjat una ressemblança

41. Vegeu *Aristoteles latinus*, T. IV. També conté una traducció anònima (o d'un tal Joannis), i una de Gerard de Cremona feta de l'àrab (les altres dues foren fetes directament del grec). Per a donar una idea de la importància relativa d'aquestes tres traduccions a l'Edat Mitjana, la de Jaume de Venècia es conserva en 289 mss., l'anònima en 2, i el de Gerard de Cremona en 6.

42. Però la precisió de qui era l'autor de la traducció és important per la connexió que Merle vol fer entre «dignitas» i els conceptes boecians de «communis animi conceptio» i «maxima propositio», que tingueren tanta rellevància en les teories axiomàtiques medievals.

43. ORL XIX, 155.

44. ORL XIV, 87-88. Cf. pàgs. 1-2 per les tres parts en les quals l'obra es divideix.

amb el terme emprat per als fonaments d'una ciència particular (en aquest cas, la teologia) per Eudes Rigaud, en les seves *Quaestiones de devers* 1245 (la cursiva és meva):

«[...] in aliis scientiis sunt principia, quae sunt omnibus nota, sicut sunt *dignitates*; sunt etiam *suppositiones* sive petitiones, quia idem sunt per essentiam, quae sunt principia illi scientiae et supponuntur in illa; sunt etiam et *conclusiones*; sic etiam dicendum est in theologia quod sunt *dignitates*, quae omnibus sunt manifestae, scilicet quod Deus est summe bonus, super omnia diligendus, et quod summe justus et huiusmodi, et horum cognitio est scripta in corde nostro sicut et cognitio principiorum; sunt etiam *suppositiones* et istae sunt Articuli Fidei; sunt etiam *conclusiones*, quae sequuntur ex illis *dignitatibus* et ex illis *suppositionibus*.»⁴⁵

ANTHONY BONNER

45. Citat a M.-D. CHENU, *La théologie comme science au XIIIe siècle* (Vrin, París 1969), pàg. 63. A la pàg. 64 el lector pot llegir una formulació gairebé idèntica de Guillem de Meliton. Vegeu el meu treball anterior citat a la n. 40.

EL TIGRE TRANSFORMAT EN SERP I LA TIGRESSA EMMIRALLADA. ALGUNES NOTES SOBRE LA CONFIGURACIÓ DELS BESTIARIS CATALANS

INTRODUCCIÓ

El primer estudi que es fa sobre la recepció del *Physiologus* llatí a l'àmbit català i hispànic en general, alhora que constata l'existència de *bestiaris* en llengua catalana, és el de Ramon d'Alòs-Moner, de 1924.¹ D'Alòs dona a conèixer uns manuscrits que, al seu torn, són traducció d'un *Bestiari* toscà, una versió dels quals ja havien publicat, aleshores, Milton S. Garver i Keneth McKenzie.²

Els textos esmentats per d'Alòs-Moner van ser editats per Saverio Panunzio entre 1963 i 1964.³ L'estudiós italià descriu sis manuscrits i fa referència a d'altres de perduts, però constatables gràcies a reculls d'inventaris conservats. És el cas de tres llibres que apareixen en l'*Inventari* de béns mobles del rei Martí, on es parla d'un llibre anomenat *De la cognicio dels animals* (número inventari 191), *Libre de natures de bèsties* (número inventari 217) i *De propietats de bèsties* (número inventari 284).⁴ D'aquest fet deduïm que la

1. R. D'ALÒS-MONER, *Els Bestiaris a Catalunya*, discurs llegit a la Real Academia de las Buenas Letras el dia 1 de juny de 1924.

2. K. MCKENZIE i M. S. GARVER, *Il Bestiario toscano secondo la lezione dei codici di Parigi e Roma*, «Studi Romanzi», VIII (1912), pàgs. 1-100.

3. *Bestiaris*, 2 vols., a cura de Saverio Panunzio (Barcelona, Barcino; ENC, 91 i 92; 1963-64).

4. Vegeu J. MASSÓ I TORRENTS, *Inventari dels bens mobles del rey Martí d'Aragó*, «Revue Hispanique», XII (1905), pàgs. 413-590. En la pàgina 440 trobem: «191. — Item un altre llibre appellat *De la cognicio dels Animals* scrit en pergamins ab posts de fust cubert de cuyro vert ab dos tancadors de cuyro vermell lo qual comença